

Triglavca, kraj češčenja plodnosti. Poizkus etimologije Divače

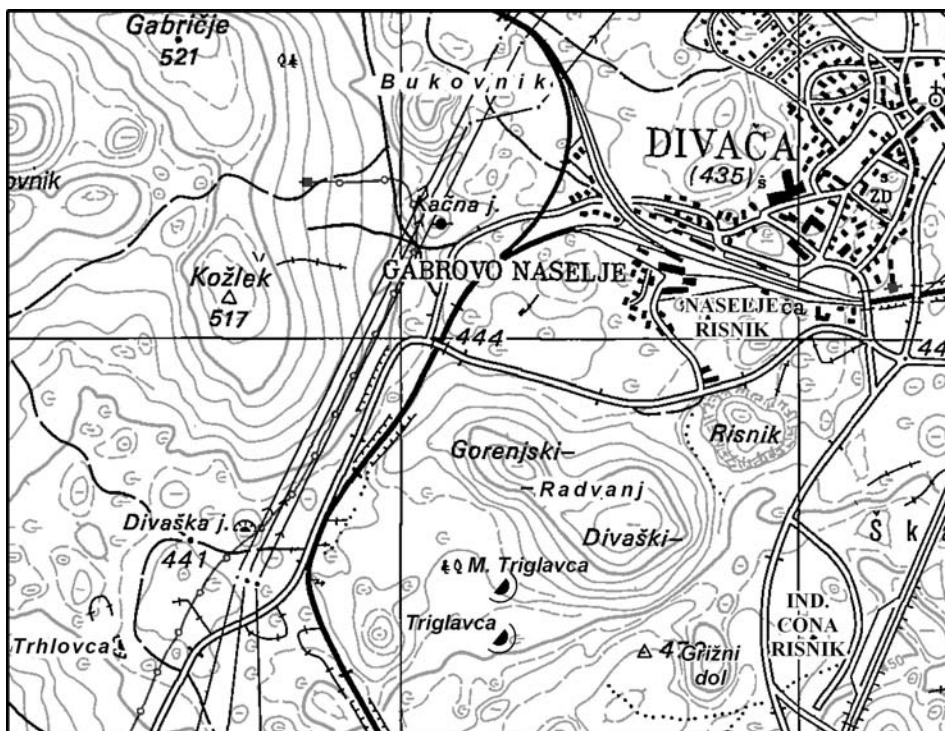
Ladislav Placer

The first known mention of the village of Divača (feminine gender) dates from 1308/1320, where the word is of masculine gender, either Devač, Dovač or Devač(o) and 1331 Devača. Medieval and later writers supposedly wrote down the reduced vowel in the name mostly as i, rarely with other vowels, or it was even omitted, which allows us to interpret the records in the following centuries. These appear of the type D¹/₄vač/D¹/₄uač, D¹/₄uača/D¹/₄vača, Deuača and Divača the latter being the official name today. The current pronunciation of the name by the oldest inhabitants born in Divača is that of Devača and D¹/₄vača, rarer Deuača or D¹/₄uača. This led to the supposition that the original vowel of the first syllable was e (Devač, Devača) and that the name originated from either the pre-Slavic expression deva for the mythical creature or Deva divinity. Both name variants are hypothetically related to the cult of fertility taking place in the cave or rock shelter with the mythological name of Triglavca up to the first half of the 19th century. The latter, in fact, contains a unique stalagmite formation in the form of a vulva (devača), above which a less suggestive stalactite formation hangs in the form of a phallus (devač). The existence of the two mythical creatures or the two animistic objects, devač and devača in Triglavca rock shelter, point to the symbolic sexual unification and fertility.

Uvod

Etimologija Divače je trd oreh. Obstaja poskus Iva Pilarja, ki je Divačo uvrstil med toponime povezane z »Devinim skokom« (Šmitek, 2004: 229). Po Šmitku tega ne moremo trditi niti za Devin pri Trstu, za katerega meni, da je gotovo le to, da izhaja iz lastnega imena *Deva*, ta pa iz teonima *Deva*, iz katerega je nastal tudi praslovanski izraz *deva* za mlado, a že odraslo dekle (Šmitek, 2006: 220), pa tudi bajno žensko bitje podobno vili (Ovsec, 1991: 336). Potem poskus Merkuja (2006: 62), ki ne daje odgovora, in pred kratkim Snoja (2009: 109), ki tudi meni, da je izvor nejasen. Ponudi pa možnost razlage iz ljubkovalne oblike imena *Divislav*, kar povzema po Miklošiču in Trautmannu. Oba povezujeta prvi člen *div* s pomenom »sijaj, lepota«, Snoju pa se zdi verjetnejša povezava s pomenom »demon«, tj. bog stare vere. Merkujevega odkritja o zapisu imena vasi na začetku 14. stoletja ne omenja.

Leta 2006 je izšla zbirka »pripovedi o starih verovanjih« iz južnega dela severne in južne Primorske »Let v lunino senco« izpod peresa Pavla Medveščka, v kateri je podan dragocen namig na možen izvor krajevnega imena Divača. V tem sestavku podajam nekaj novih podatkov in idej, ki bi jih kazalo podrobneje obdelati na podlagi Medveščkovega zbirateljskega dela. Najprej si oglejmo, kako je v dokumentih skozi čas zapisano ime kraja.

Sl. 1. Orientacijska skica: Divača, Triglavca, Mala Triglavca, Trhlovca
 Fig. 1 Orientation sketch: Divača, Triglavca, Mala Triglavca, Trhlovca.

Zapisi imena kraja Divača

Merku (2006: 62) je objavil podatek o doslej najstarejši znani omembi Divače iz srednjeveških kodeksov kapitlja Sv. Justa v Trstu, kjer so omenjene naslednje osebe: v letih 1308–1309 *Yvan de Dovaç / Devaç*; 1308, 1316–1320 *Maurus / Maver de Devaç(o)*; 1308–1310, 1319 *Martinus de Dovaç / Devaç* in 1309 *Wolgmar de Devaç*. Nadalje ugotavlja, da je bil toponim v 14. stol. vsekakor moškega spola, da prvi samoglasnik vztrajno koleba in da je izvor imena nejasen. Poleg tega navaja (Merku, 2006: 42), da so srednjeveški kanoniki in notarji slovenski polglasnik *ə* zapisovali kot *i*, redkeje z drugimi samoglasniki.

V vicedomskih zapisih za Trst in okolico (Vicedomini 8) je za 9. 2. 1331 zapisana oblika *Devaça*.

V »Urbarju za Vipavo, 1499« (Kos, 1954: 251) je uporabljena oblika *Diwatsch*.

Valvazor (1689: 404, 405) poroča o požaru v Divači 16. febr. 1687. Ime kraja zapiše po pisnem sporočilu lastnika gradu Školj barona Rossettija enkrat *Duatshe* in sedemkrat varianto, ki se mu zdi morda verjetnejša ali pa jo je sam slišal *Duuazha*.

V »Deželopisno karto Vojvodine Kranjske« Janez Dizma Florjančič leta 1744 zapiše *Duatsch*.

V karto, priloženo opisu Kranjske, Baltasar Hacquet leta 1778 zapiše *Duazh*.

V Jožefinskem vojaškem zemljevidu (SLOVENIJA na voj. zemljevidu 1763 – 1787, izdano 1804, Opisi, 3. zvezek: 145) je zapis *Divach*.

V kupoprodajni pogodbi iz leta 1822 o odkupu zemlje med predstavniki vasi, oziroma katastrske občine Divača in zadnjim dedičem plemiške rodbine Petazzi, je v italijanščini pisanem dokumentu uporabljena oblika *Divazza* (Peršolja in Pregelj, 1997: 103).

Pravnik Žibera (1981: 59) omenja, da se v starejših italijanskih spisih piše Divača kot *Divazha*, *Divazzo*, *Divazza in Divacca*, dokler se po letu 1848 sčasoma ne uveljavi zapis *Divaccia*, ki najbolj ustreza sedanjemu uradnemu izgovoru.

Fonda v spletni rodovniški zbirki podatkov iz matičnih knjig 16., 17. in 18. stoletja, navaja *Deuazza*, *Divazza*, *Divaza*, *Diuazza*, *Diuaza in Divazha*.

Na »Zemljevid Slovenske dežele in pokrajin« Peter Kozler leta 1848, tiskano 1853, zapiše *Divača*.

Izgovarjava

Pri izgovarjavi krajevnega imena Divača je pomembno vedeti, kako so rojeni Divačani pred in po drugi svetovni vojni, najstarejši pa še danes, izgovarjali ime svojega kraja. Kot rojen Divačan o tem lahko verodostojno poročam. Povsem jasno se je slišalo in se še vedno sliši Devača, tudi Dəvača, redkeje Deuača in Dəuača. Vse je izgovorjeno z dolgim naglašnim a-jem v drugem zlogu. Divačani smo med svojimi večinoma Devačani ali Dəvačani. Začuda se v družbi tujcev, bodisi Slovencev in drugih, vedno uporablja uradna »svetovljanska« oblika Divača in Divačani. Zato pogledjmo, kako naj bi Divačani v prejšnjih stoletjih izgovarjali ime svojega kraja. Pri tem je seveda treba upoštevati dejstvo, da so glas č zapisovali različno, tržaški zapisovalci v 14. stoletju c s kljukico ç, nemški pisci tsch, Valvasor in Hacquet sta uporabila bohoričični zh, jožefinski geodeti ch, italijanski pisci in duhovniki v Matičnih knjigah z, zz, zh, cc.

Zapisovalec ali zapisovalci pri sv. Justu v Trstu so nihali med Devaç/Devaç(o)/Dovaç (Merku), torej Devač, Devač(o) in Dovač, odvisno od izgovarjave obiskovalca. Glede na nihanje med e in o kaže, da so skušali posneti slišano. Ime vasi je bilo moškega spola.

V vicedomskem zapisu je brez dvoma zapisana ženska oblika Devača, torej Devača.

Zapisovalci nemškega govornega območja zapisujejo polglasnik v prvem zlogu z i, Diwatsch (Kos), torej Dəvač ali ga izpuščajo, Duatsch (Florjančič), torej Dəuač. Glede na Valvasorjev zapis Duuazha, torej Dəuača, bi šlo v zgornjih dveh primerih prej za zapis nemške izgovarjave z izpuščenim zadnjim samoglasnikom kot za moško obliko imena, na kar kaže zapis Florjančiča za Senožeče – Senosetsch.

Posebej pomemben pa je v tej zvezi Hacquetov zapis Duazh, torej Dəuač, ker je imena krajev pisal pretežno v bohoričici in v deželnem jeziku. Za sosednjo Lokev zapiše Lockuu, torej Loku kot se izgovarja še danes ali pa Schnosezhe za Senožeče, narečno Snožeče ali Snəžeče. Florjančič v istem času zapiše Duatsch, Cornial in Senosetsch. Na podlagi Hacquetovih zapisov ne moremo zavreči moške oblike izgovora tudi v njegovem času. Tu je še zapis Divach, torej Dəvač, na Jožefinskem vojaškem zemljevidu, ki bi zaradi nenavadnega zapisa črke č lahko kazal na ljudsko izgovarjavo ali pa je le nerodna mešanica nemškega izgovora in napačne rabe deželnega črkopisa.

Posebej zanimiva je v tej zvezi redko uporabljena italijanska oblika Divazzo, ki je moškega spola. Torej obstaja možnost, da je Dəvač preveden v Divazzo.

Zapisi v italijanskih dokumentih kažejo na dosledno rabo samoglasnika i namesto polglasnika v prvem zlogu in žensko obliko imena, razen pri Divazzo. Enako zapisi v matičnih knjigah 16., 17. in 18. stoletja. Izjema v rabi samoglasnika e v prvem zlogu so le zapisi Devaç (Merku), Devaça (Vicedomini 8) in Deuazza (Fonda: Silverinus Resauer ex Deuazza /Pourir/, rojen okoli 1630), ki so istovetni sedanji izgovarjavi starejših Divačanov, Devaça in Deuača.

Na podlagi oblik Devaç (Merku), Devaça (Vicedomini 8), Deuača (Fonda) in sedanje izgovarjave Devaça menim, da je e izvorni samoglasnik prvega zloga imena vasi Divača.

Vprašanje moške ali ženske oblike je nejasno. Nedvoumno moške oblike je zapis Devaç/Dovaç (Merku), sum na moško rabo kažeta zapisa Duazh (Hacquet) in Divazzo, na možnost istočasne rabe moške in ženske oblike pa bi v skrajnem primeru lahko kazal zapis Devaç/Devaç (o)/Dovaç (Merku).

Pri sedanjem zapisu Divača gre za ostanek zapisovanja polglasnika z i, ki je prešlo v uradno rabo. Med domačini je ostala Devaça ali Dəvača, redkeje Deuača ali Dəuača s pripombo: »Ja, təku sə reče pə starəm« ali »təku suə rekli tə stari«.

Izvor imena

Pri razpravi o nastanku imena vasi Divača ne morem mimo pripovedk iz zahodne Slovenije, ki jih je zbral Medvešček (2006; 226), tu preseneča kamen *devar*, o katerem mu je informator pripovedoval leta 1965 v brkinski vasi Hujje pri Pregarjah. Tako so pravili kapniku stalagmitu v skrivni rupi (jami) pri Hujah, ki je imel obliko falosa in naj bi po-

Sl. 2. Stena udornice nad spodmolom Triglavca (foto: Borut Lozej, Divača).

Fig. 2 The wall of collapse doline above the Triglavca rock shelter.

Sl. 3. Stalagmitna in stalaktitna tvorba, simbola vulve – devača in penisa – devač: 1. ali dve »skali« kot animistična objekta, 2. ali simbola dveh bajeslovnih bitij. V Čokovem članku (2010) je stalagmitna tvorba – vulva predstavljena kot obredni kamen s škovnico. (foto: Borut Lozej, Divača)

Fig. 3 Stalagmite and stalactite formations: symbols of vulva– devača and penis – devač: 1. Or two »rocks« as animistic objects, 2. or symbols of mythological beings. Čok's article (2010) presents the stalagmite formation-vulva as a ritual rock with a cup-like microkarstic formation called škovnica.

magal pri rodnosti. O rupi se ni nikoli govorilo na glas, k njej so vodili ženske le ponoči in tako, da je moralo spremstvo počakati v vasi. Med zadnjimi, ki je vodila ženske v jamo, je bila okoli leta 1900 vedeževalka Zafra. Čeprav so malo pred prvo svetovno vojno *devarja* ukradli, so po vojni nekateri še hodili v rupo. Medveščku niso povedali, kje rupa leži. V slovanski mitologiji je *devar*, vsaj po objavljenih delih, popolna novost. Iz pripovedi sledi, da gre za čaščenje faličnega simbola. Lahko le domnevam, da je šlo za sledove animizma (Ovsec, 1991: 335) ali za čaščenje sugestivno oblikovanega kamna kot simbola bajeslovnega bitja, ki so mu pravili *devar*. Povezava z *devo* ali *Devo* je očitna. Medvešček vestno prenese le informatorjevo pripoved in zapiše *Devar* z veliko začetnico, ne da bi se spuščal v spekulativne razprave, v uvodnem sestavku pa jasno zapiše, da njegove zgodbe opisujejo ostanke starega verovanja v zahodni Sloveniji. Glede na možni izvor oblike *devar* iz *deva*, dekleta ali bitja, podobnega vili, oziroma iz teonima *Deva*, gre za ostanke slovanske mitologije. Izvajanje iz lastnega imena *Deva* je v tem primeru nelogično.

Ob vprašanju etimologije Divače se sama po sebi vsiljuje primerjava med kamnom, imenovanim *devar*, ki je moškega spola, nato eno od variant prvega zapisa imena vasi Di-

Sl. 4 Enako kot na sl. 3. Pogled s strani (foto: Borut Lozej, Divača).
Fig. 4 The same as on picture 3. Side view.

vača **Devač** v tržaških kodeksih, ki je tudi moškega spola, na zapis **Devača** v vicedomskih zapisih in **Deuača** v matični knjigi ter izgovarjavo starih Divačanov **Devača** ali **Dəvača**. Tudi na podlagi teh dejstev obstaja možnost, da je bil prvobitni samoglasnik prvega zloga v imenu Divače *e*, pravilna oblika prvega znanega zapisa imena vasi Divača pa **Devač**. Obe obliki *devar* in **Devač** je mogoče izvesti iz *deva* ali *Deva*. Od tod hipotetični sklep, da imata obe imeni mitološki izvor, na podlagi česar bi bilo mogoče enačiti tudi vsebini, ki bi ju predstavljala *devar* in *devač*. Kako utemeljiti tako povezavo? Odgovor sem po analogiji našel v spodmolu z mitičnim imenom Triglavca nad veliko udornico Radvanj pri Divači (sl. 1, sl. 2). V spodmolu je edinstvena stalagmitna tvorba, zasigan odlomni blok, katerega vrhnji del je podolgovate kupolaste oblike. Nad njim je podolgovata stalaktitna tvorba (sl. 3). Na vrhu stalagmitne tvorbe je ročno izklesana ponvica, na nizkem priraslem stalagmitu poleg je izvrtana luknja, v katero so verjetno zatakneli ročaj bakle. Sigasti tvorbi nimata običajne oblike, vidni del stalagmitne tvorbe je podoben vlažni napeti vulvi, stalaktitna tvorba na stropu je manj sugestivna, vendar bi glede na vulvo lahko predstavljala penis (sl. 4). Povsem mogoče je, da sta tvorbi predstavljali animistična objekta in so stalagmitni tvorbi – vulvi pravili *devača*, stalaktitni tvorbi – penisu pa *devač* ali pa sta bili tvorbi simbola ženskega (*devača*) in moškega (*devač*) bajeslovnega bitja. Pojavljanje moške in ženske oblike imena Divače; **Devač** in **Devača**, bi bilo s tega vidika manj zagonetno.

Triglavca

Na karti katastrske občine Divača iz leta 1819 (Arhiv Geodetske uprave Sežana) ni na mestu, kjer je spodmol Triglavca, nobenega napisa. Obstaja le napis »Per Terglauza«,

torej Terglauca, na kraju, kjer leži spodmol Trhlovca v katastrski občini Lokev. Ker Divačani poznajo le Triglavco nad Radvanjem, domnevam, da sta obstajali dve Terglauci, divaška, skrita očem, in lokavska, bolj vidna in znana ob nekdanji in sedanji cesti.

Lega Triglavce in drugih kulturnih mest, npr. Mušje jame, na območju ponora reke Reke in mogočnih udornic kaže na poseben mitološki status in mitološko simboliko, ki je v smislu kontinuitete od staroselske do slovanske mitologije še posebej pomembna, saj predstavlja kult plodnosti in pojav *devača* in *devače* v družbi s *Triglavco* izjemno novost. Povezava omogoča poglobljen razmislek o vlogi substrata v zahodni Sloveniji. Tak sklep podpira izjemno pomembno družinsko izročilo iz Prelož pri Lokvi, ki govori o poganskem obredu v Triglavci še v 30-ih letih 19. stoletja. O tem piše Čok (2009, 2010). Izročilo je še po drugi svetovni vojni poznalo več starejših vaščanov v Preložah. Iz obrednega zagovora sledi, da se je svečenik ali vodja obreda obračal k *Devi*, naj obvaruje žito pred hudobnim demonom *moro*, verjetno zato, ker ta povzroča močan vrtimec (vetra) tam, kamor stopi (Ovsec, 1991: 305), in s tem poleganje klasja. Podatek je iz Romunije, ta lastnost *more* danes na Slovenskem ni poznana. *Deva* v zagovoru ne more biti ne praslovansko odraslo dekle ne ženska s tem imenom ne *deva* – bajeslovno bitje, temveč *Deva* – božanstvo. Polaganje žitnih semen v ponvico na stalagmitni tvorbi – vulvi, po Čoku na obredni kamen s škovnico, in nato vskalitev semen ponazarja rojevanje. Tako imamo pred seboj del slovanskega mitološkega sveta, ki doslej ni bil tako jasno opisan. Ostaja pa nekaj vprašanj, npr. ali so bili *devar*, *devač* in *devača* imena animističnih simbolov ali bajeslovna bitja. V slednjem primeru bi *devar* pomagal neplodnim ženam, *devač* in *devača* pa naj bi v okviru kulta plodnosti simbolizirala akt vsakoletnega cikličnega oplojevanja in rojevanja.

V obrednem besedilu nista omenjena ne *devač* ne *devača*. Ker nastopa le *Deva*, obstaja možnost prepletanja kulta plodnosti in animistične prakse. Mogoče pa je tudi, da se je ohranil le del obredja prvotnega kulta, saj ga je bilo glede na sovražne okoliščine po uveljavitvi krščanstva potrebno skrajšati na najnujnejše obredje.

Trhlóvca

Kot je bilo že omenjeno, leži nedaleč od Triglavce, bliže Lokvi, ob sedanji in nekdanji poštni cesti Divača – Lokev, oziroma Dunaj – Trst, jama Trhlovca, narečno Tərhlouca (Sl. I), ki je na Karti katastrske občine Lokev iz leta 1819 (Arhiv Geod. upr. Sežana) zabeležena kot »Per Terglauza«, torej »Per Terglauci«. Pred seboj imamo dve jami enakega imena, kar navaja na sum, da je današnja Trhlovca, nekdanj Terglauca, imela v času pokristjanjevanja in pozneje v srednjem veku vlogo dvojnika, s pomočjo katerega so prikrili obstoj prave Terglauce kot mesta poganskega čaščenja plodnosti in ga ohranili pred uničenjem ali drugačnim omadeževanjem. Na to bi kazal zapis na Karti katastrske občine Lokev in odsotnost zapisa na Karti katastrske občine Divača iz leta 1819. Ne smemo pozabiti, da je bil obred razkrit šele v tridesetih letih 19. stoletja. Strah pred razkritjem skrivnosti je po Medveščku (2006) in Čoku (2009, 2010) med nekaterimi prisoten še danes. Vzrok je strah pred zasmehom, strah pred nesrečo, ki bi zadela izdajalca skrivnosti, in strah pred uničenjam.

Ime Trhlovca je novejšega datuma. V petdesetih letih 20. stoletja se je razvila razprava o tem, katera od obeh Triglavc je prava, nato je nekaj časa obveljalo, da je pri Divači Triglavca, pri Lokvi pa Trglavca, Bezlaj Triglavka (2003b: 1264, zapis iz leta 1951), do-

kler ni prevladala razlaga, da je ime Triglavca napačno. Iz narečne izgovarjave za Triglavco »Tərylouca« je nekdo razvil domnevo, da se je prvotno ime glasilo Trhlóvca po trhli (prepereli) sigi v vhodnem delu jame. Gre za ljudsko etimologijo, ker se je zabrisal spomin na domnevni pravi vzrok obstoja dveh jam enakega imena. Morda pa javnega spomina na dve jami enakega imena sploh ni bilo, ker so skrivnost poznali le posvečeni. Glavica se v lokavskem narečju izgovarja ylouca, zato se je Tərylouca v ušesih Neprimorca spremenila v Trhlouca oziroma Trhlovca, kar so potem povzeli tudi mlajši Lokavci. Izhajajoč iz zgodovinskega zapisa »Per Terglauza« za današnjo Trhlovco, sta torej obstajali lokavska Triglavca in divaška Triglavca, prvi so v Lokvi rekli Tərylouca, drugi v Divači Tərylauca. Težave s poimenovanjem so torej nastale iz razlike v narečni izgovarjavi med Lokvijo in Divačo. Na državni topografski karti 1 : 25.000 je celo napis Trhlovica.

Mala Triglavca

Spodmol Mala Triglavca leži blizu Triglavce nad Radvanom (Sl. 1). Pred pričetkom arheoloških izkopavanj ni imel imena, ker je bil neznatne velikosti, z izkopavanji pa ga je bilo treba zaradi sporazumevanja poimenovati.

Zaključek

Triglavca kot kraj čaščenja plodnosti in njen možni pomen za poimenovanje Divače kaže na poseben status tega ozemlja, ki zato potrebuje posebno zaščito. Tu prehaja duhovna kontinuiteta staroselcev v pojmovni in religijski svet Slovanov, ki se kaže v religijski praksi, doslej nepoznani v ostalem slovanskem svetu, v katerega vstopajo animistični objekti ali bajeslovna bitja *devar*, *devač*, *devača* in *Triglavca*. Divača je tudi kraj izvirne slovanske toponimične prakse, tu je velika udornica Radvanj (Radvæn), ki je po Bezlajevi razlagi za Radvanje (Bezljaj, 2003a: 761) izvedenka iz osebnega imena Radovan. Tu je zanimiva dolina Bajendu (Bajəndu), ki je verjetno izvedenka iz Bojanov dol in potem še možna toponimična opozicija med htonično Železno babo na jugozahodu (vrh med Klemenko in Starim Taborom nad Lokvijo) in solarno Belico z Belimi stenami na severovzhodu. Med obema je vas. Šmitek navaja (2004: 238), da *baba* v slovenskem jeziku pomeni staro žensko, demona ali čarovnico, usahlo rečno strugo ali sotesko, temni oblak, ki prinaša nevihto z dežjem ali mokrim snegom itn. Divača leži torej na zanimivem prostoru, ki še zdaleč ni raziskan. Črni oblaki na jugozahodu v smeri Železne babe kot po železnem pravilu vedno pomenijo nevihto.

Po opisu poti častilcev plodnosti iz Prelož (Čok, 2010), ki so krenili na pot proti Triglavci z Golca tik Velikega Gradišča, je mogoče domnevati, da je bil vsakoletni obred nasledek obredja prebivalcev železnodobnega naselja na Velikem Gradišču. Vprašanje nasledstva je podobno, kot ga je za okolico Rodika opisal Svöljšak (1997).

V Sloveniji obstoja priimek Devač, katerega izvor bi bilo potrebno raziskati.

Literatura

- Arhiv Geodetske uprave Sežana: *Mappe der Gemeinde Corgnale in Jahre 1819*. Merilo 1 : 2880.
- Arhiv Geodetske uprave Sežana: *Mappe der Gemeinde Divazza in Jahre 1819*. Merilo 1 : 2880.
- Bezljaj, F. 2003a: Blišč in beda slovenskega jezika. Zbrani jezikoslovni spisi II, 751–787, ZRC, ZRC SAZU, Ljubljana.
- Bezljaj, F. 2003b: Nekaj besedi o slovenski mitologiji v zadnjih desetih letih. Zbrani jezikoslovni spisi II, 1261–1271, ZRC, ZRC SAZU, Ljubljana.
- Čok, B. 2009: Pričevanje o obredu plodnosti v Triglavci v dokumentarni oddaji RTV Slovenije 22. dec. 2009 Osvatina – Poganjski ogenj: <http://www.rtvlo.si/odprtikop/search/?searchstring=Osvatina+-+Poganjski+ogenj>.
- Čok, B. 2010: Opis poganskega obreda v spodmolu Triglavca. *Studia mythologica Slavica* (v tem izvodu).
- Florjančič, J. D. 1744: *Tabula chorographica Ducatus Carnioliae*. Ponatis. Deželopisna karta Vojvodine Kranjske, Janez Dizma Florjančič, pl. Grienfeld, Ljubljana 1744. Pomanjšana reprodukcija prvega natisa, Slovenska knjiga, prvi natis 1994, drugi natis 1996, Ljubljana.
- Fonda, R.: http://fonda.amadej.si/Moj_Rodovnik.
- Hacquet, B. 1778: *Oryctographia Carniolica oder physikalische Erdbeschreibung des Herzogthums Krain, Istrien und zum theil der benachbarten Länder*. Leipzig. Ponatis karte. Slovensko geološko društvo, Geološki zavod Slovenije, Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana.
- Kos, M. 1954: Srednjeveški urbarji za Slovenijo, Zvezek tretji. Urbarji Slovenskega Primorja, Drugi del. Str. 410, SAZU, Ljubljana.
- Medvešček, P. 2006: Let v lunino senco. Pripovedi o starih verovanjih. TAURA Nova Gorica, str. 294, Nova Gorica.
- Merkur, P. 2006: Krajevno imenoslovje na slovenskem zahodu. *Linguistica et philologica* 15, ZRC, ZRC SAZU, str. 215, Ljubljana.
- Ovsec, D. J. 1991: Slovanska mitologija in verovanje. *Domus*, str. 538, Ljubljana.
- Peršolja, J. in Pregelj, M. 1997: Rodiška župnija. V zborniku Rodik med Brkini in Krasom, 79–126, urednik Pregelj, M., str.181, Ognjišče, Koper.
- SLOVENIJA na vojaškem zemljevidu 1763–1787 (1804), Opisi, 3.zvezek (*Josephinische Landesaufnahme 1763–1787 (1804) für das Gebiet der Republik Slowenien, Landesbeschreibung, 3. Band*). Urednik Rajšp, V., str. 436, ZRC SAZU, Arhiv RS, Ljubljana, 1997.
- Snoj, M. 2009: Etimološki slovar slovenskih zemljepisnih imen. ZRC, str. 603, Ljubljana.
- Svoljšak, B. 1997: Starejša zgodovina Rodika. V zborniku Rodik med Brkini in Krasom, 19–64, urednik Pregelj, M., str.181, Ognjišče, Koper.
- Šmitek, Z. 2004: Mitološko izročilo Slovencev, str. 428. Poglavlje Govorica toponimov, 219–240, Študentska založba, Ljubljana.
- Valvasor, J. W. 1689: *Die Ehre des Hertzogthums Crain*, 11. knjiga, Grad Školj-Neykhoffel(I).
- Vicedomino 8: <http://digilander.libro.it/Trieste.Storia/paesidelterritorio.index.html>.
- Žiberna, J. 1981: Divaški prag. Str. 204, Krajevna skupnost Divača, Divača.

**Triglavca Rock Shelter, Cult Place of Fertility:
An attempt at the etymology of the place name Divača**

Ladislav Placer

The etymology of the place name Divača presents a difficulty, since it has no corollary in the Slavic world. Scholars and researchers have not as yet come up with a satisfying explanation (Šmitek 2004, Merku 2006 and Snoj 2009). In the extant historic sources, the place name exists in a range of spellings: 1308-1320 Devač/Devač(o)/Dovač (Merku 2006, 62), 1331 Devača (Vicedomini 8), 1499 Diwatsch (Kos1954, 251), 1689 Duuazha/Duatshe (Valvasor 1689, 404-405), 1744 Duatsch (Florjančič), 1778 Duazh (Hacquet), 1804 (1763-1787) Divach (SLOVENIA, on a military map), 1852 Divača (Kozler). The latter spelling is used today. Italian documents prior to 1848 and Latin cadasters from 16th, 17th in 18th centuries use the form Divazha, Divazzo, Divazza, Diuazza, Divaza, Diuaza, exceptionally also Deuazza and Divacca, until the spelling Divaccia establishes itself as the norm after 1848 (Žiberna 1981, 59; Fonda).

Given the fact that Divača is today pronounced by its inhabitants as Devača and Dəvača, less frequently also as Deuača and Dəuača, and given also that one of the first known written forms was Devač (Merku) alongside two further, albeit isolated but important, transcriptions of Devača – that is to say Devača in Vicedomini 8, and Deuazza (ie. Deuača) in the cadasters (Fonda: Silverinus Resauer ex Deuazza /Pour/, born cca. 1630) – I am led to believe that the original vowel in the first syllabus was 'e', pronounced by Slovenes as [e] and as the reduced vowel [ə] which can stand in for other vowels as well. Non-Slovenian writers would transcribe the reduced vowel as 'i' (eg. Divazza for Dəvača), more rarely as 'u' (eg. Duuazha for Dəuača) and possibly also as 'o' (eg. Dovač for Dəvač), or they would omit it (eg. Duatsch for Dəuač). The phoneme [č] was transcribed as either 'ç', 'tsch', 'zh', 'ch', 'z', 'zz' or 'cc'.

To explain the origin of the place name it is important to bear in mind the existence of the male and female forms of the name: Devač (Merku) and Devača (Vicedomini 8), Deuazza (Fonda) or Duuazha (Valvasor) and so on, respectively. There does however exist also the possibility of a simultaneous usage of the male and female forms, as in Devač/Dovač(o)/Dovač (Merku). The official usage of the place name today is that of the feminine form – Divača.

Forms such as Diwatsch or Duatsch are transcriptions of the German pronunciation of the place name Dəvača or Dəuača.

Also of interest is the genesis of the Italian form for transcribing the place name Divača. Many legal documents were, namely, written in this language. The male form of the place name Devač is rendered in Italian as Divazzo.

A satisfying explanation of the place name's origins would continue to evade us if it were not for the appearance of a written document about a rock that was referred to as *devar* in the village of Huje in Brkini (Medvešček 2006, 225). *Devar* was the term used for a stalagmite formation in the shape of a phallus in some cave, to which up until a few years before World War I women unable to conceive were brought to supplicate for conception. *Devar* is extrapolated from *deva*, a pre-Slavic word meaning a young or unwed woman or a mythological being, which in turn is derived from the deity *Deva*. The rock *devar* was either an attribute of the mythological creature *devar* or an animistic object.

If the derivative sequence of *deva/Deva* – *devar* is possible, then it is also possible to have the derivative sequence of *deva/Deva* – *devač* and *devača*. A confirmation of this supposition is to be found in the Triglavca rock shelter near Divača (Fig. 1, Fig. 2) containing the elongated stalagmite and stalactite formations. At the top of the stalagmite formation there is hand-carved hollow and on the low-grown stalagmite nearby there is a drilled hole into which the torch handle would most probably have been inserted (see Čok 2010, fig. 1 in this paper). The stalagmite formation is remarkably reminiscent of a vulva, whereas the stalactite one is less suggestive but can nevertheless be symbolically compared to a penis (Fig. 3, Fig. 4). In other words, what we are presented with here are two »rocks« as animistic objects, which could be called *devača* (stalagmite formation-vulva) and *devač* (stalactite formation-penis) respectively, or could be seen as symbols of the two mythological figures of *devača* and *devač*. With this in mind the co-existence of the male and female forms for the place name Divača – Devač and Devača – becomes more readily comprehensible.

Devač and *devača* in Triglavca were then part of a fertility cult, or rather part of cyclical regeneration and rebirth. This supposition is corroborated by Čok (2009, 2010), who supplies a testimony from her great-grandmother and another inhabitant of the village of Prelože close to Divača. Their grandmothers had described a pagan ritual of fertility in the Triglavca rock shelter. The last such ritual took place at the end of the 1830s, after which it was most probably forcefully terminated. Grandmother Preložanke was a priestess at this ritual. The ceremony took place in autumn. Its core part constituted of a ritual supplication to the deity *Devi* to protect the next year's summer wheat harvest from the female demon *mora*, which according to Romanian sources causes the lodging of the wheat crop (Ovsec 1991, 305).

Today's transcription of the place name Divača is a remnant of supplanting the reduced vowel 'ə' by the vowel 'i', which was the established formal practice with non-Slovenian writers. Thus Dəvač – Divač and Dəvača – Divača.

Besides the remote Triglavca rock shelter, there is also, close to a regional road, the cave of Trhlovca (Fig. 1), known until the middle of the 20th century as Triglavca. The duplication in the name was most probably intentional since, in the times of Christianization and after, it enabled concealing the whereabouts and the existence of the true Triglavca as well as the true place of pagan worship.

In the close vicinity of Triglavca there is the rock shelter called Mala (Little) Triglavca (Fig. 1), named so only in the 1970s when the archaeological excavations began.

The description of the path followed by the fertility ritual worshippers from the village of Prelože (Čok, 2010), who set out on their way to Triglavca from the Golac hill, next to the hill of Veliko Gradišče, leads us to suppose that the annual ritual was in fact a continuation of the tradition followed by the inhabitants of the iron-age settlement at Veliko Gradišče. This points to a cultural continuity with prehistoric times (Slapšak 1997).